

NOTATKI NAUKOWE — NOTES SCIENTIFIQUES

Andrzej Matczak

ORGANIZACJA PRZESTRZENNA UZDROWISKA
BARDEJOVSKÉ KÚPELE

L'ORGANISATION SPATIALE DE LA STATION BALNÉAIRE
DE BARDEJOVSKÉ KÚPELE

Ważną miejscowością uzdrowską we wschodniej Słowacji są Bardejovské Kúpele. Leżą w Beskidzie Niskim na styku Wyżyny Ondawskiej i Busova — około 5 km na północ od Bardejova — w pobliżu granicy państwowej z Polską (rys. 1). Leczenie umożliwiają tutaj korzystne warunki klimatyczne, walory przyrodnicze i estetyczne krajobrazu oraz źródła zimnych wód wodorowęglanowych ze znaczną domieszką żelaza, o wydajności około 100 l/min.

Źródła szcaw bardejovskich znane są od XIII w. (*Bardejovské...* 1970, Janota E. 1862). Przez kilka stuleci służyły celom lokalnym. Dopiero w latach sześćdziesiątych XVIII w. dały one początek właściwemu uzdrowisku. Koniec XVIII w. i pierwsza połowa XIX w. to okres rozkwitu uzdrowiska, w którym przyjmuje ono rocznie blisko 4 tys. kuracjuszy. W drugiej połowie XIX w., na skutek niepokojów społecznych i trudnych warunków gospodarczych, uzdrowisko podupada i dopiero na przełomie XIX i XX w. odzyskuje poprzednią świetność. W 1913 r. dysponowało 1600 łózkami i w sezonie (15 V—15 IX) przyjmowało ponad 4 tys. kuracjuszy oraz przyjeżdżające z nimi na wypoczynek rodziny. Dwie wojny światowe przynoszą duże zniszczenia. W 1948 r. uzdrowisko zostaje znacjonalizowane. Przystąpiono do jego odbudowy. W latach pięćdziesiątych zaliczono je do grupy 10 najważniejszych uzdrowisk czechosłowackich o znaczeniu międzynarodowym.

Rys. 1. Położenie geograficzne uzdrowiska Bardejovské Kúpele
 1 — osadnictwo, 2 — lasy, 3 — drogi, 4 — wody

Dessin 1. La situation géographique de la station balnéaire de Bardejovské Kúpele
 1 — colonisation, 2 — forêts, 3 — routes, 4 — eaux

Szybki rozwój uzdrowiska następuje w latach siedemdziesiątych (Đurček J. 1985). Wyposażono je w kanalizację, sieć ciepłowniczą, letnie kąpielisko, korty tenisowe, pole golfowe, tor łyżwiarski i in. Wybudowano nowoczesny klimatyzowany pawilon (100 × 15 m) pijalni wód, duży dom zdrojowy (2400 zabiegów leczniczych na dobę) połączony krytym korytarzem z trzema domami sanatoryjnymi, nowe sanatorium Ministerstwa Spraw Wewnętrznych SSR i szkolne rekreacyjno-rehabilitacyjne osiedle Mier. Założono szkołę dla dzieci przebywających na leczeniu w ciągu roku szkolnego, w której pobierają naukę. Przystąpiono do systematycznej rekonstrukcji starych domów i willi oraz ich adaptacji na cele sanatoryjne. Na terenie uzdrowiska rozbudowuje się również urządzenia turystyczne i usługowe. Na południowym krańcu terenów lecznictwa sanatoryjnego powstał hotel „Mineral” o 150 łózkach przeznaczony dla wolnego ruchu turystycznego i gości tranzytowych. W okolicach hotelu powstaje ogólnomiejskie centrum uzdrowiskowe wyposażone w duży ośrodek handlowo-usługowy z kinem panoramicznym, biblioteką, czytelnią, barem, domem towarowym i in. W jego sąsiedztwie założono skansen budownictwa ludowego i oddział muzeum narodowego Šariša. W 1983 r. dobudowano osiedle mieszkaniowe dla części pracowników obsługujących uzdrowisko (około 250 stałych mieszkańców). W wyniku rozbudowy uzdrowiska liczba łóżek w połowie lat osiemdziesiątych wzrosła do blisko 1000, a liczba kuracjuszy przekracza rocznie 15 tys. osób.

W uzdrowisku leczy się choroby układu pokarmowego (chorobę wrzodową żołądka i dwunastnicy, chroniczne zapalenie woreczka i dróg żółciowych, przewlekłe choroby wątroby i in.), choroby związane ze złą przemianą materii (jak cukrzyca czy zaburzenia metabolizmu), choroby układu oddechowego (stany po zapaleniu płuc, astmę, chroniczny katar, zapalenie zatok i in.), choroby systemu nerwowego i związane z psychofizycznym wyczerpaniem organizmu. W leczeniu wymienionych chorób stosuje się kuracje pitne, kąpiele w podgrzanej wodzie mineralnej, suche kąpiele CO₂, różnego typu masaże (klasyczne, maszynowe, refleksyjne, wodne iniekcje), okłady parafinowe, zabiegi elektrolecnicze (jak hydrogalwaniczne, ultradźwiękowe, naświetlania lampami kwarcowymi itp.), ćwiczenia gimnastyczne i spacerowanie na świeżym powietrzu oraz odpowiednią dietę. Dopelnieniem omówionego programu leczenia są zajęcia kulturalno-rozrywkowe likwidujące u pacjentów nudę a pobudzające emocje, które wzmagają i wspomagają proces leczenia.

Dotychczasowy rozwój uzdrowiska oraz stosowany w nim profil leczniczo-zabiegowy w znacznym stopniu zdeterminowały jego organizację funkcjonalno-przestrzenną. Tereny zagospodarowane uzdrowis-

ka — położone w wąskiej i 3 km długiej dolinie Kwaśnego Potoku wznoszącej się w kierunku północno-zachodnim od 279 m do 690 m n.p.m. — zajmują powierzchnię wynoszącą blisko 60 ha. Otaczają je zwarte kompleksy lasów iglastych i mieszanych o powierzchni około 6 tys. ha, które stanowią doskonałą izolację uzdrowiska od otaczających obszarów oraz wydatnie poprawiają lokalny mikroklimat. Lasy są nie tylko filtrem oczyszczającym powietrze i wzbogacającym je w tlen, ale również nasycają powietrze olejkami żywicznymi. Pod wpływem niektórych źródeł wód mineralnych do powietrza przenika naturalny areozol przez co powietrze nasyca się substancjami mineralnymi. Przestrzeń uzdrowiskowa jest niezbyt gęsto zabudowana. Powierzchnie budynków w przyziemiu zajmują około 4,5 ha, co stanowi blisko 7,5⁰/₀ terenów zagospodarowanych. Na 1 m² zabudowy przypada 1225 m² terenów niezabudowanych.

Tabela I

Struktura użytkowania ziemi w uzdrowisku Bardejovské Kúpele
(stan w 1986 r.)

La structure de l'utilisation de la terre dans la station balnéaire
de Bardejovské Kúpele (état en 1986)

Formy użytkowania ziemi Formes de l'utilisation de la terre	Udział w powierzchni terenów zagospodaro- wanych w % Participation a la superficie des terrains aména- gés (%)
Tereny leczniczo-sanatoryjne	18,8
Tereny turystyczne	5,3
Tereny sportowe	2,3
Tereny zieleni uzdrowiskowej	39,5
Tereny usługowe	8,1
Tereny komunikacyjne	16,9
Tereny zaplecza mieszkaniowego	5,6
Tereny zaplecza techniczno- -produkcyjnego	2,2
Wody	1,3
Ogółem	100,0

Źródło: Obliczenia autora na podstawie terenowego zdjęcia użytko-
wania ziemi wykonanego w listopadzie 1986 r.

Spośród wyróżnionych w uzdrowisku dziewięciu podstawowych form użytkowania ziemi największą powierzchnię zajmują tereny zieleni uzdrowiskowej (tab. I). Składają się one z lasoparku odpowiednio przystosowanego do celów spacerowych. Wypełniają częściowo wnętrze uzdrowiska oraz jego peryferia. Zajmują 39,5% terenów zagospodarowanych. Na jedno łóżko sanatoryjne przypada około 230 m² lasoparku w granicach uzdrowiska.

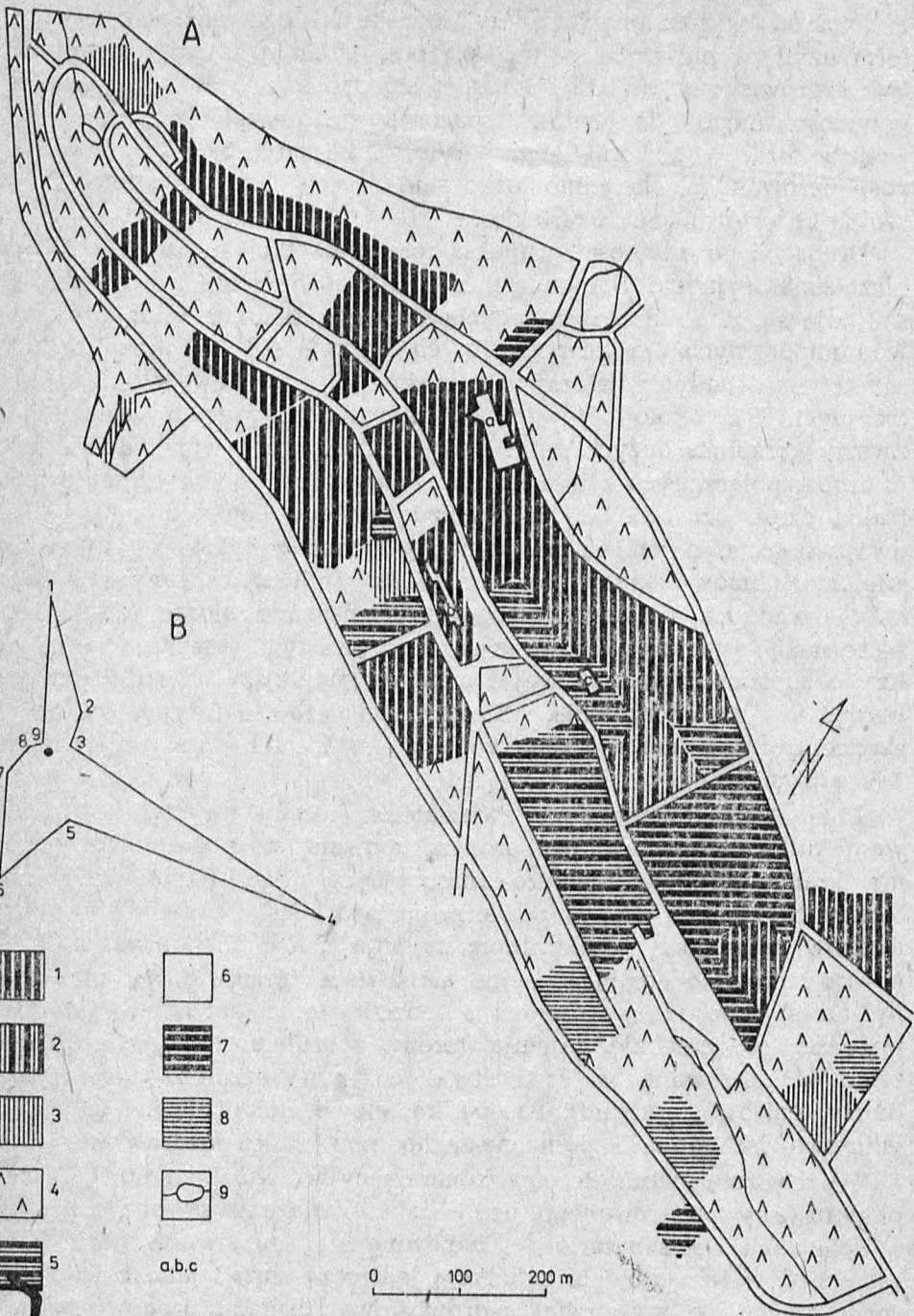
Drugą co do wielkości grupą są tereny użytkowane w celach leczniczo-sanatoryjnych. Stanowią one 18,8% powierzchni uzdrowiska. Tu znajduje się dom zdrojowy, przychodnia lekarska i pawilon z ujęciem wód mineralnych dla kuracji pitnych (łącznie 0,8 ha) oraz 22 domy sanatoryjne. Budynki te zajmują blisko 18% terenów leczniczo-sanatoryjnych (tj. około 3% terenów zagospodarowanych uzdrowiska). Zwarty kompleks dużych sanatoriów zgrupowanych wokół domu zdrojowego i połączonych z nim krytymi ciągami pieszymi zajmuje centralną część uzdrowiska. Na wschód od tego centrum znajdują się dwa sanatoria, natomiast na północny-zachód znajduje się kilka niewielkich domów sanatoryjnych niedawno odrestaurowanych i luźno rozmieszczonych w strefie lasoparku. Generalnie biorąc tereny leczniczo-sanatoryjne zlokalizowane są dość zwartym pasem na stoku doliny o ekspozycji południowej i o najkorzystniejszych warunkach pod względem nasłonecznienia. Strefa leczniczo-sanatoryjna wyraźnie skoncentrowana jest w środkowej i północno-zachodniej części uzdrowiska (rys. 2).

Z tą strefą funkcjonalnie związane są tereny turystyczne, sportowe i kulturalno-rozrywkowe oraz zgrupowane na południowo-wschodnim krańcu terenów leczniczo-sanatoryjnych usługi handlowe. Łącznie tereny te zajmują 15,7% powierzchni uzdrowiska. Wśród tej grupy terenów największą powierzchnię zajmują usługi (handlowe, kulturalno-rozrywkowe i administracyjne stanowiące łącznie 8,1%) oraz tereny turystyczne (ze skansenem i muzeum oraz hotelem). Natomiast mniejszą powierzchnię zajmują tereny sportowe (2,3%), częściowo tylko zlokalizowane w sąsiedztwie centrum leczniczo-sanatoryjnego (korty tenisowe, minigolf). Baseny kąpielowe zlokalizowane są na południowo-wschodnim i północno-zachodnim krańcu uzdrowiska.

Ważną rolę pełnią tereny komunikacyjne, które stanowią 16,9% obszaru zagospodarowanego uzdrowiska. Związane są one nie tylko z dojazdami do sanatoriów i zapewnieniem możliwości parkowania samochodów lecz głównie z funkcją leczniczą służąc jako ciągi spacerowe. Nasycenie przestrzeni uzdrowiskowej ciągami drogowo-spacerowymi jest duże (ponad 10 km długości).

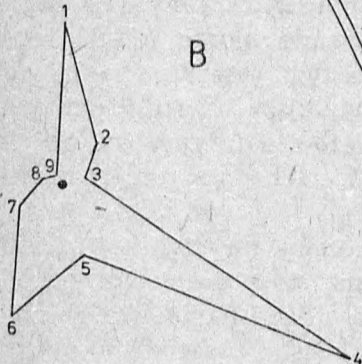
Z wymienionymi terenami kontrastują małe powierzchniowo tere-

A

B

	1		6
	2		7
	3		8
	4		9
	5		
- a,b,c

0 100 200 m

ny zaplecza mieszkaniowego i techniczno-produkcyjnego uzdrowiska. Stanowią łącznie 7,8% powierzchni i zlokalizowane są peryferyjnie na południowo-wschodnim krańcu osiedla.

Wszystkie tereny są własnością uzdrowiska. Nie ma prywatnych działek ani domów. Personel obsługujący sanatoria otrzymuje mieszkania służbowe na miejscu w jedynym osiedlu mieszkaniowym lub dojeżdża z Bardejova. Pracownicy zwalnijący się lub przechodzący na emeryturę, którzy zajmują mieszkania służbowe w uzdrowisku muszą je opuścić.

Układ przestrzenny uzdrowiska jest zdeterminowany warunkami przyrodniczymi, tj. przebiegiem doliny Kwaśnego Potoku i ekspozycją zboczy. Potok dzieli dolinę na dwie niesymetryczne części; większą północną i mniejszą południową. Pod względem urbanistycznym obie części rozwinęły się w sposób nieco odmienny. Zbocze o ekspozycji południowej zostało przeznaczone głównie dla celów leczniczo-sanatoryjnych, turystycznych i mieszkaniowych, natomiast stok o ekspozycji północnej w niewielkim tylko stopniu spełnia funkcję leczniczo-sanatoryjną, przeznaczony jest głównie do celów spacerowych, sportowych, turystycznych i zaplecza techniczno-produkcyjnego. Układ urbanistyczny uzdrowiska zachowuje dość wyraźną strefowość zarówno w kierunku równoleżnikowym (od zabudowy w dnie potoku do lasoparku w wyższych partiach zboczy), jak i południkowym (rys. 2). W centrum sektor leczniczo-sanatoryjny jest otoczony od północnego zachodu strefą leśno-sanatoryjną a od południowego wschodu sektorem usługowym, turystycznym, mieszkaniowym i zaplecza techniczno-produkcyjnego.

Rys. 2. A — struktura funkcjonalno-przestrzenna uzdrowiska Bardejovské Kúpele; B — typogram użytkowania ziemi w uzdrowisku Bardejovské Kúpele
 1 — tereny leczniczo-sanatoryjne, 2 — tereny turystyczne, 3 — tereny sportowe, 4 — tereny zieleni uzdrowiskowej, 5 — tereny usługowe, 6 — tereny komunikacyjne, 7 — tereny zaplecza mieszkaniowego, 8 — tereny zaplecza techniczno-produkcyjnego, 9 — wody, a — dom zdrojowy, b — pawilon pijalni wód, c — przychodnia lekarska

Dessin 2. A — la structure fonctionnelle et spatiale de la station balnéaire de Bardejovské Kúpele; B — le typogramme de l'utilisation de la terre dans la station balnéaire de Bardejovské Kúpele

1 — terrains de cure et de sanatoriums, 2 — terrains tounistiques, 3 — terrains de sport, 4 — terrains verts de la station balnéaire, 5 — terrains de services, 6 — terrains de communication, 7 — terrains accessoires d'habitation, 8 — terrains accessoires de technique et de production, 9 — eaux, a — établissement thermal, b — établissement hydrominéral, c — dispensaire

PIŚMIENICTWO

Bardejovské Kúpele, 1970, Košice, s. 85.

Durček J., 1985, *Bardejovské Kúpele*, Bratislava, s. 80.

Janota E., 1862, *Bardziejów. Historyczno-topograficzny opis miasta i okolicy*, Kraków, s. 221.

Dr Andrzej Matczak
Zakład Geografii Miast i Turyzmu
Instytutu Geografii Ekonomicznej
i Organizacji Przestrzeni UŁ
al. Kościuszki 21
90-418 Łódź

Wpłynęło:
30 marca 1988 r.